

MOLIYA SOXASIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7854394>

Asrayev Umar Mo'minovich
*Elektron tijorat va raqamli iqtisodiyot
kafedrasi katta o'qituvchisi
Toshkent moliya instituti
E-mail: umaras1963@jmail.com*

Annotatsiya: Maqolada moliya soxasidagi raqamli transformatsiya jarayonlari, axborot kommunikatsion texnologiyalarini jadal joriy etish, sanoatni innovatsion rivojlantirish va raqamli iqtisodiyotga o'tish bilan bog'liqligi tahlil etiladi. Raqamli iqtisodiyot sharoitida yangi biznes modellariga o'tish tadqiq qilingan.

Kalit so'zlar: moliya, raqamli iqtisodiyot, transformatsiya, raqamli texnologiyalar, strategiya, biznes-model.

ПРОЦЕСС ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ В ФИНАНСАХ

Асраев Умар Муминович
*Старший преподаватель кафедры электронной торговли и цифровой
экономики
Ташкентский финансовый институт
E-mail: umaras1963@jmail.com*

Аннотация: В статье исследуются проблемы цифровой трансформации в финансовой сфере, стремительного внедрения информационно-коммуникационных технологий, инновационного развития промышленности при переходе к цифровой экономике. Анализируется переход к новым бизнес-моделям в условиях цифровой экономики.

Ключевые слова: финансы, цифровая экономика, цифровая трансформация, цифровые технологии, стратегия, бизнес-модель.

THE PROCESS OF DIGITAL TRANSFORMATION IN THE FINANCIAL SPHERE

Asraev Umar Muminovich
Senior Lecturer, Department of Electronic Commerce and Digital Economy
Tashkent Financial Institute
E-mail: umaras1963@jmail.com

Abstract: The article examines the problems of digital transformation in the financial sector, the rapid introduction of information and communication technologies, innovative development of industry in the transition to a digital economy. The transition to new business models in the digital economy is analyzed.

Keywords: Finance, digital economy, digital transformation, digital technologies, strategy, business models.

KIRISH

Bugungi kunda iqtisodiyotni transformatsiya qilishning dolzarbligi iqtisodiyotda sdir bo'layotgan o'sish va transformatsiya jarayonlarining o'ziga xos xususiyatlari o'rtasidagi ziddiyatlarni bartaraf etishga qaratilgan o'zgarishlar bilan bog'liqdir. Hududlarda kuzatilayotgan iqtisodiy o'sishga baho berish uchun amalga oshirilayotgan islohotlarni tahlil qilish, jahon iqtisodiyotining rivojlanish bosqichlarini va sanoati rivojlangan mamlakatlar tajribasini batafsil o'rganish talab etiladi.

Bugungi kunda biznesni raqamlashtirish faqatgina hujjatlarning elektronlashuviga o'tish bilan cheklanib qolmaydi. Raqamli transformatsiya haqida so'z borganda, biz ishlab chiqarish madaniyati va korxonalarini boshqarish uslubini o'zgartirishga imkon beruvchi zamonaviy texnologiyalarning majmuini nazarda tutamiz. Raqamli yechimlar tufayli dunyodagi ko'pgina kompaniyalar o'z xodimlari va texnika-texnologiyalarining samaradorligini oshirmoqdalar. Shu bilan birga, mijozlarga yaxshiroq xizmat ko'rsatish va biznes olamidagi raqiblariga nisbatan muvaffaqiyatga tezroq erishadilar. Bugungi kunda raqamli transformatsiya deyarli har qanday faoliyat sohasiga ta'alluqlidir.

Raqamli transformatsiya haqida gapirilganda, yangi texnologiyalarga investitsiya kiritishni o'z ichiga olgan muayyan korxonaning barcha mavjud modelini, rivojlanish strategiyasini, mijozlar bilan ishlashni, mahsulotlarni ilgari surish va xizmat ko'rsatish usullarini va, hatto, korporativ madaniyat kabilarni tushinish kerak. Raqamli transformatsiya jarayonini korxonada, tashkilot va turli biznes-tuzilmalarda axborot texnologiyalarni oddiy joriy etish deb hisoblamaslik kerak. Shuningdek, korporativ veb-saytni, telegram botni, mobil ilovani ishlab chiqish va ishga tushurish, ijtimoiy tarmoqlarga kirish bilan raqamlashtirish cheklanmaydi. Raqamli transformatsiya davlat boshqaruvida, qurilishda, mashinasozlikda, fermer xo'jaliklarida va boshqa sohalarda keng qo'llanib, o'z samarasini bermoqda. So'nggi o'n yil raqamli texnologiyalarga bo'lgan talabni ko'rsatib, keyingi o'n yil ularni rivojlanishi uchun yangi talablarni qo'ydi. Bugungi kunda aynan zamonaviy texnologiyalardan foydalanadigan kompaniy, korxonada, tashkilotlarning kelajagi bor. Chunki ular iste'molchilarga eng ilg'or xizmatlarni taqdim etadi, bozordagi eng yuqori sifatli va haridorbob mahsulotni taklif qila oladi.

Adabiyotlar sharhi

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev tomonidan 2020 yil 12 may kuni tasdiqlangan «2020-2025 yillarga mo'ljallangan O'zbekiston

Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi»da zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish, tijorat banklarining biznes jarayonlarini kompyuterlashtirish va masofaviy bank xizmatlarini kengaytirish uchun zarur shart-sharoitlar yaratish kabi ustuvor vazifalar belgilandi¹⁶⁷.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti 2020 yil 29 dekabrda Oliy Majlisga Murojaatnomasida iqtisodiyotda tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirishda davlat kompaniyalarini transformatsiya qilishni jadallashtirish kerakligini ta'kidlab o'tgan edi¹⁶⁸.

O'zbekistonda iqtisodiyot tarmoqlari, ijtimoiy soha va davlat boshqaruvi tizimining jadal raqamli rivojlanishini ta'minlash, shu jumladan elektron davlat xizmatlarini ko'rsatish mexanizmlarini yanada takomillashtirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 5 oktabrdagi Farmoni bilan "Raqamli O'zbekiston - 2030" strategiyasi tasdiqlangan¹⁶⁹. Strategiya BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlari va elektron hukumatni rivojlantirish reytingida belgilangan ustuvor vazifalardan kelib chiqib, raqamli texnologiyalarni yanada keng joriy etish uchun asos bo'lib xizmat qiladi va unda raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni rivojlantirishning strategik maqsadlari, ustuvor yo'nalishlari hamda o'rta va uzoq muddatli istiqbolli vazifalari belgilangan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2020 yil uchun mo'ljallangan eng muhim ustuvor vazifalari haqidagi Oliy Majlisga Murojaatnomasida 2020 yilga ilm, ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili deb nom berishni taklif qildi va bajarilishi zarur bo'lgan bir qator vazifalarni inobatga olib, Raqamli O'zbekiston 2030 yilgi dasturning ikki oy ichida ishlab chiqish to'grisida hukumtga topshiriq berdi¹⁷⁰.

Iqtisodiyot tarmoqlari va ijtimoiy sohani jadal rivojlantirish, shuningdek 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini "Ilm, ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili" da amalga oshirishga oid davlat dasturiga muvofiq Raqamli O'zbekiston - 2030 strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'grisida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6079 sonli farmoni qabul qilindi. Farmonga ko'ra, mamlakat iqtisodiyotini raqamli iqtisodiyotga o'tkazish belgilangan. Raqamli iqtisodiyotning ustuvor yo'nalishlari sifatida quyidagilar, yani sanoat korxonalarida zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy qilish dasturlarini ushbu korxonalarni texnologik qayta jihozlash dasturlari bilan uyg'unlashtirish; korxonalar ta'minotining barcha

¹⁶⁷ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 2-martdagi PF-5953-son Farmoni

¹⁶⁸ O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTI SH.M. MIRZIYOYEVNING 2020-YIL 29-DEKABRDAGI OLIY MAJLISGA MUROJAATNOMASIDA BAYON ETILGAN TAKLIFLAR VA XULOSALARDAN KELIB CHIQUADIGAN VAZIFALAR TO'G'RSIDA Toshkent sh., 2021-yil 7-yanvar, 681-IV-son

¹⁶⁹ "RAQAMLI O'ZBEKISTON — 2030" STRATEGIYASINI TASDIQLASH VA UNI SAMARALI AMALGA OSHIRISH CHORA-TADBIRLARI TO'G'RSIDA Toshkent sh., 2020-yil 5-oktabr, PF-6079-son

¹⁷⁰ RAQAMLI O'ZBEKISTON — 2030" STRATEGIYASINI TASDIQLASH VA UNI SAMARALI AMALGA OSHIRISH CHORA-TADBIRLARI TO'G'RSIDA Toshkent sh., 2020-yil 5-oktabr, PF-6079-son

bosqichlarini avtomatlashtirish va boshqarishni ta'minlash, shuningdek, bu orqali logistika va xarid xarajatlarini qisqartirish; innovatsion avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari va dasturiy mahsulotlarni joriy etish bo'yicha normativ-huquqiy bazani takomillashtirish va boshqa chora-tadbirlar belgilangan [2]

TADQIQOT NATIJALARI

Shuningdek, ta'kidlash joizki, banklarning raqamli xizmatlarga o'tishi uzoq muddatli va serharajat bo'lib, aksiyadorlar tomonidan faol qo'llab-quvvatlashni, katta miqdorda mablag'lar ajratishni talab qiladigan jarayon hisoblanadi.

Hozirgi kunda banklar o'z mijozlariga bir qator onlayn-xizmatlar va masofaviy bank xizmatlarini ko'rsatmoqda.

Xususan, O'zbekiston Respublikasi TIF Milliy banki o'z mijozlariga quyidagi onlayn-hizmatlar taklif qilmoqda:

- bank operatsiyalari haqida SMS orqali xabardor qilish;
- amalga oshirilgan amallar to'g'risida elektron pochta (e-mail) orqali xabardor qilish;
- mijozlar uchun personal IVR-kabinet tashkil qilish. Mijozlarga masofaviy bank xizmatlari ko'rsatish va onlayn-hizmatlar taklif qilish amaliyotining ko'rsatishicha, mahalliy banklar cheklangan turdagi onlayn-xizmatlar taklif qilmoqda, shuningdek bank faoliyatini iste'molchilar talablariga nisbatan ommalashtirish jarayoni juda sekinlik bilan ro'y bermoqda.

Agar mahalliy banklar raqamli kanallar bo'yicha xilma-xil moliyaviy xizmatlar taqdim etadigan bo'lsa, iste'molchilar bank servislaridan istalgan vaqtda va istalgan joyda foydalanish imkoniga ega bo'lgan bo'lar edilar [3].

Mijozlarga masofaviy bank xizmatlari ko'rsatish va onlayn-xizmatlar ko'rsatishni rivojlantirish maqsadida quyidagi choralar ko'rish taklif etiladi:

yangi texnologiyalar yordamida banklar bilan iste'molchilar o'rtasidagi masofani qisqartirish

An'anaviy banklar va professional tashkilotlar o'rtasida raqamli texnologiyalarni joriy qilish bo'yicha kollaborativ munosabatlar ishlab chiqish va ularni hayotga tadbiiq qilish

Mijozlarni bank operatsiyalari o'tkazishda yangi raqamli texnologiyalardan foydalanishga jalb qilish.

Strategiya doirasida 2020–2022- yillarga mo'ljallangan “Yo'l xaritasi”da to'rtta asosiy sohani, ya'ni elektron hukumatni, raqamli industriyani, raqamli ta'limni va raqamli infratuzilmani rivojlantirish nazarda tutilgan va unda, hudud va tarmoqlarni raqamli transformatsiya qilish doirasida:

– aholi punktlarini Internet tarmog'iga ulash darajasi, shu jumladan keng polosali ulanish portlarini 2,5 mlngacha ko'paytirish.

– tolali aloqa liniyalarini qurish va mobil aloqa tarmoqlarini rivojlantirish orqali 78 %dan 95 %ga yetkazilishi;

– hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning turli sohalarida 400 dan ortiq axborot tizimlari, elektron xizmatlar va boshqa dasturiy mahsulotlar joriy etilishi;

– 587 ming nafar kishini, shu jumladan «Bir million dasturchi» loyihasi doirasida 500 ming nafar yoshlarni qamrab olish orqali kompyuter dasturlash asoslariga o'qitish tashkillashtirilishi;

– iqtisodiyotning real sektori tarmoqlaridagi korxonalarda boshqaruv, ishlab chiqarish va logistika jarayonlarini avtomatlashtirish bo'yicha 280 dan ortiq axborot tizimlari va dasturiy mahsulotlar joriy etilishi belgilangan.

Hozirgi kunda jahon moliya-bank tizimida birinchi navbatda, raqamli iqtisodiyotning elektron to'lov tizimlari, kriptovalyutalar va vositachilarsiz kreditlash kabi elementlarning bozordagi ulushi shiddatli o'sishi bilan bog'liq bo'lgan inqilobiy o'zgarishlar ro'y bermoqda. Hozirgi kunda o'zining ofislari va bankomatlariga ega bo'lmagan raqamli banklar va moliyaviy muassasalar sonining jadal sur'atlar bilan o'sishi kuzatilmoqda. Raqamli banklarning (digitalbanking) asosiy konsepsiyalari qatoriga mijozlarga yo'naltirilganlik, konsortsium konsepsidan raqamli banking kontsepsiyasiga o'tish, CRM (Customer Relationship Management) ning rivojlanishi, mijozlarga bo'lgan ishonchning o'sishi, takliflarni shaxsiylashtirish va harakatchanlik hususiyati kiradi.[4]

Raqamli banklar hizmatlari zamonaviy insonlar hayot faoliyatining barcha sohalariga, birinchi navbatda, mobil qurilmalar, ijtimoiy tarmoqlar, axborot servislari, elektron tijorat, internet-savdo va boshqalarga kirib borishda kuzatiladi. Raqamli bank o'z mijozlariga raqamli kanallardan foydalangan holda turli xildagi raqamli ko'rinishdagi mahsulot va hizmatlarni taklif qiladi.[5]

Bank infratuzilmasi raqamli kommunikatsiyalar uchun optimallashtirilgan bo'lib, hozircha raqamli texnologiyalarning tez almashinuviga unchalik tayyor emas. Bunday banklarning asosiy vazifalari qatoriga mijozning hisob raqamlar holati va amalga oshirgan operatsiyalar haqida uni tezkorlik bilan habardor qilish, uning uchun eng yaqin bo'lgan bank bo'linmasi, bankomat, almashinuv punkti yoki avtokioskalar izlab topish kiradi.

Tadqiqot metodologiyasi

Maqolada statistik-iqtisodiy, guruhlash, solishtirish, analiz va sintez, induksiya va deduktsiya metodlaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar

Raqamli texnologiyalarni amalda tatbiq etilishi jamiyat va iqtisodiyotni rivojlanishining muhim yo'nalishlarini aniqlab beradi va odamlar hayotini tubdan o'zgarishiga olib keladi.

Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish ko'plab mamlakatlar, jumladan iqtisodiy lider – AQSh, Buyuk Britaniya, Germaniya va Yaponiya uchun ham ustuvor yo'nalishlardan biri bo'lib hisoblanadi.

Sun'iy intellekt, robotlashtirish, "Internet buyumlar" kabi texnologiyalarning yangi avlodini paydo bo'lishi ijtimoiy soha va biznes faoliyatida transformatsiya qilishni yangi to'lqinini boshlashni taqozga etmoqda. Mutaxassislarining fikricha hududlarda, kompaniyalarda bunday texnologiyalarni joriy etilishi mehnat unumdorligini 40 foizga oshiradi.[5]

Microsoft kompaniyasi tomonidan berilgan ta'rifga ko'ra raqamli transformatsiyaning asosiy maqsadi raqobatbardoshlikni oshirish, doimo o'zgarib turuvchi iqtisodiy sharoitda kompaniyaga o'zini rivojlantirish uchun imkon berishdir. Raqamli transformatsiyaning an'anaviy avtomatlashtirilgan tizimdan farqi samaradorlikning keskin oshishida hisoblanadi.[6] Shuning uchun transformatsiyani muvaffaqiyatli amalga oshirilishi, odatda yangi biznes modellarni yaratilishiga olib keladi. Shuningdek, korxonalarda korporativ axborot tizimlarini joriy etilishi yoki modernizatsiya qilinishi bo'yicha amalga oshirilgan har qanday loyihani ham raqamli transformatsiya deb bo'lmaydi. Microsoft kompaniyasi raqamli transformatsiya loyihlarida quyidagi funksiyalarni ajratib ko'rsatadi:

1. Samaradorlikni keskin o'sishi: korxonalar faoliyatining asosiy ko'rsatkichlari ikki barobarga yaxshilanishi mumkin.

2. Tejamkor, keng o'lchamli va moslashuvchan zamonaviy texnologiyalardan foydalanish (Bulutli xizmatlar, Sun'iy intellekt, "Internet buyumlar", katta hajmdagi ma'lumotlar, robototexnika va boshqalar).

3. O'zaro bog'liq bo'lgan o'zgarishlarning mavjudligi, ya'ni loyiha biznesning bir necha sohalariga ta'sir ko'rsatishi zarur. Mijozlar nafaqat iste'molchi bo'lishi balki biznesning bir qismiga aylanishi, tovar va xizmatlarning sifatiga ta'sir ko'rsatishi kerak.

Raqamli iqtisodiyot an'anaviy iqtisodiyot tarmoqlarini transformatsiya qilishni, yangi bozorlarga chiqish yo'nalishlarini belgilab beradi. Yangi biznes modellari mijozlarga yo'naltirilgan (customer centric) bo'lib, ularning strukturasi to'liq belgilab beradi, ya'ni mijoz talabini oldindan belgilangan muhim taklifini hisobga olib, xaridor tomonidan mahsulotdan foydalanish davrida, o'z vaqtida yetkazib berishdan boshlab daromad kelishgacha bo'lgan davrlarni o'z ichiga oladi.[7]

Raqamli bank o'z mijozlariga shunday onlayn-servis taqdim etishi lozimki, ubarcha platformalarda ishlay olsin va o'z faoliyatini asosan mobil qurilmalarga yo'naltirilsin. Banking raqamli modelini takomillashtirishning yettita asosiy yo'nalishini ko'rsatishimiz mumkin:

- omnikanallik va foydalanuvchilar servislarini soddalashtirish;
- axborotni boshqarishning yangi usullari va vositalarini ishlab chiqish;
- ochiq API tizimidan foydalanish;
- moliyaviy-texnik kompaniyalari bilan hamkorlik va raqobat;
- mobil to'lovlarning rivojlanishi; ∞ banking sohasidagi innovatsiyalarni boshqarish strategiyasini ishlab chiqish va amaliyotga joriy qilish;
- faoliyatni innovatsion tartibga solishni amalga oshirish.[8]

Raqamli xizmat ko'rsatishga to'la-to'kis o'tish nafaqat banklarga, balki xilma-xil bank xizmatlaridan tezkor va qulay tarzda foydalana oladigan iste'molchilarga ham foyda keltiradi (masalan, harajatlarning pasayishi, muloqot doirasini qamrab olish imkoniyati, moslashuvchanlik, mijozni yaxshiroq bilish).[10]

Respublika bank tizimida zamonaviy AKT dasturiy-texnik vositalariga asoslangan innovatsion texnologiyalar faol joriy qilinmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Markabiy bank Boshqarmasining bank tizimi faoliyati yakunlari bo'yicha kengaytirilgan majlisida qayd etilishicha, moliya xizmatlari strukturasi bank xizmatlarining ulushi 88%ni tashkil qilgan va oldingi yillar bilan taqqoslaganda 1,2 baravarga o'sgan. Bundan tashqari, 2019 yil uchun bank tizimi xizmatlari sonini kengaytirish va sifatini yaxshilash, bu sohaga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini jadal joriy qilish bo'yicha muayyan vazifalar belgilab berilgan. Respublikada masofadan turib ko'rsatiladigan bank xizmatlaridan muntazam foydalanadigan mijozlar ulushi ko'plab qulay omillar tufayli og'ishmay o'smoqda. [9]

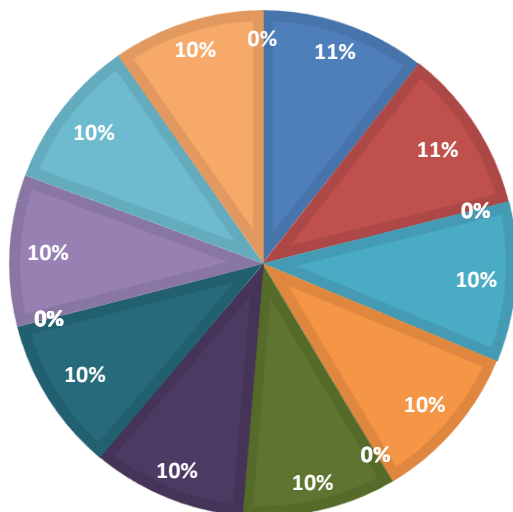
Aholining moliyaviy savodxonlik darajasi pastligi va naqdsiz hisob-kitoblarga ishonmaslik bank xizmatlari ko'rsatishning raqamli kanallari tez tarqalishiga to'sqinlik qilaypati.

Jahon iqtisodiy forumi tomonidan ishlab chiqilgan tarmoq tayyorligi indeksi (Networked Readiness Index) mamlakatlarning raqamli iqtisodiyotga tayyorligining asosiy ko'rsatgichlaridan biri hisoblanadi. Buko'rsatgichraqobatbardoshlikvahayot sifatini ta'minlashda iqtisodiyot information-kommunikatsion texnologiyalarni qanchalik yaxshi ishlatayotganligini ko'rsatadi. Jahondagi mamlakatlardan 139 nafari ishtirok etgan reytingda birinchi o'rinda Singapur davlati turadi. Boshqa davlatlarning o'rni esa quyida keltirilgan: (1-diagramma)

RAQAMLI IQTISODIYOTGA TAYYORLIK INDEKSI

- Singapur
- Finlandiya
- Shvetsiya
- Norvegiya
- AQSH
- Niderlandiya
- Shvetsariya
- Britaniya
- Yaponiya
- Daniya
- Gonkong
- J.Koreya
- Kanada
- Germaniya
- Eslandiya
- AVSTRALIYA
- Tayvand
- Xitoy
- Avstriya

Raqamli strategiyaning muvaffaqiyatli ravishda amalga oshirilishi uchun yuqorida sanab o'tilgan rivojlanish yo'nalishlarini koordinatsiya qilish talab etiladi. Bu esa ko'p jihatdan bankning operatsion modeli qandayligiga bog'liq bo'ladi. Ammo barcha banklar uchun yagona operatsion model mavjud emas, shuning uchun bankning qandayligiga bog'liq ravishda quyidagi raqamli strategyalardan foydalanish mumkin: (1-jadval)

(1-jadval)

1	Federativ model	Bunday operatsion modelni raqamli transformatsiyani asta-sekin amalga oshiradigan yirik banklarda qo'llash mumkin bo'lib, unda raqamlashtirish faoliyat bo'limlari bo'yicha amalga oshiriladi. Bunda ba'zi bir tashkiliy bo'limlar raqamli transformatsiyalarga bo'lgan harajatlar oqimini mustaqil ravishda nazorat qilib turib bo'limlarga yangi ko'nikmalarni singdirigan holda raqamli strategiyani amalga oshirishda ishtirok etadilar. Lekin boshqa bo'limlar raqamli transformatsiyada ishtirok etmasliklari ham mumkin. Bunda vaqt o'tishi bilan barcha hodimlr raqamli transformatsiyadagi o'zgarishlarning afzalliklarni ijobiy baholagan holda bu jarayonda ishtirok etishga qatnash qila boshlaydilar. Bunday operatsion modelga misol bo'lib, elektron hujjat o'tirishiga o'tishni ko'rsatish mumkin. Ya'ni bu modelda yangiliklar bir bo'limdan boshlab qasiga o'tib boradi va vaqt o'tishi bilan bank faoliyatiga doimiy asosda tadbir qilinadi.
2		Ajratigan servislar modeli. Firma raqamli transformatsiyaning muhimligini

	Ajratigan slar modeli	ganidan so'ng va raqamli strategiyani amalga oshirish bo'yicha birinchi mlarni qo'yganidan keyin, kattaroq bo'lgan banklarda ajratilgan servislardan foydalanish mumkin bo'ladi. Bunda bir qanha o'xshash funktsiyalar markazlashgan bo'limga beriladi. U yoki bu operatsiyalarni bajarishga mas'ul an bo'lim bo'linadigan servislar Markazi bo'lib qoladi. Bunday model bir na funktsiyalar tashqi kontragentlar tomonidan ta'minlab beriladigan orsingning analogi bo'lib qoladi. Bunday operatsion model yaratishning y maqsadi - bank ichidagi amallar moslashuv darajasiining oshirilishi (ionalizatsiyalash) hamda mavjud biznes-jarayonlarning standart qaytarilib ychi operatsiyalar yo'qligi tufayli optimallashtirilishi hamda ba'zi bir bank atsiyalariga bo'lgan harajatlarning kamayishidir.
3	Kompetents r strategik kazlarini tish modeli	Raqamli transformatsiya sharoitlarida bank operatsion modeli anishining keyingi bosqichi tashkiliy birlik sifatidagi kompetentsiya kazlarini tashkil qilishdir. Bunday markazlar ma'lumot yig'ish va tahlil qilish da information tizimlarni hamda biznes jarayonlarni nazorat qiladilar va i maksimal samarador ishlatish usullarini topadilar. Tashkiliy tuzilmaning ay elementi raqamli strategiya yaratish bo'yicha harakatlarni koordinatsiya i, bozordagi tendentsiyalarni bashorat qiladi va raqobatbardoshlikni ish maqsadida bankka takliflar tayyorlaydilar.
4	Raqamli atsion model	Bu model raqamli transformatsiyani tugallash arafasida bo'lgan banklarda sh uchun mo'ljallangan. Modelni bir tarmoqli tashkilotlar uchungina ishlatish kin. Bankning faoliyatida raqamli platformaning mavjudligi raqamli atsion modelni ishlatish uchun asos bo'la oladi. Hozirgi davrda bunday model l to'lov tizimlari xizmatlari taqdim etadigan kompaniyalarda yoki zamonaviy yn bankingdan foydalanadigan banklarda qo'llaniladi. Bank sektori atsion modellarning hozirgi rivojlanish bosqichida ular huddi shu bosqichga yaptilar. Ko'pchilik mijozlar esa turli hildagi bank xizmatlaridan foydalanish n bank filialiga borib o'tirmasdan, raqamli texnologiyalar imkoniyatlaridan alanish ma'qulligini bilab bormoqdalar.

XULOSA

Davlatimiz iqtisodiyotini raqamli transformatsiya qilinishi muqarrar. Bu jarayonni samarali tashkil etish va rivojlantirish uchun: axborot kommunkatsiya tizimlarini rivojlantirishda katta kadrlar salohiyati ega bo'lgan davlatning ta'sirini oshirish va butun jamiyat a'zolarini faol ishtirok etishini ta'minlash;

-keng miqyosda iqtisodiyot tarmoqlariga innovatsiyalarni va texnologik transformatsiyalarni keng miqyosda joriy etilishini, ayniqsa zamonaviy texnologiyalarga asoslangan sanoat va qishloq xo'jaligida ishlab chiqarishni rivojlantirish yo'nalishlarini qo'llab-quvvatlash zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojatnomasi. <https://president.uz/uz/lists/view/4057>.
2. "Raqamli O'zbekiston-2030" Strategiyasi qonunchiligi yangi/raqamli_uzbekiston. <https://www.norma.uz/uz/>

3. Gulyamov S.S., Ayupov R.H, Abdullaev O.M., Baltabaeva G.R. Raqamli iqtisodiyotda blokcheyn texnologiyalar. – T.: TMI, “Iqtisod-Moliya” nashriyoti, 2019.

4. Tursunov F.U. Raqamli iqtisodiyot va globallashuv: Raqamli tadbirkorlikni rivojlantirishning muhimligi. – T. Iqtisodiyotda innovatsiyalar, 6-son, 3 jild, DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9491-2020>

5.Efraim Turban, David King, Jae Kyu Lee, Ting-Peng Liang, Deborrah C. Turban. Electronic Commerce: A Managerial and Social Networks Perspective. Eighth Edition. Springer Texts in Business and Economics. Library of Congress Control Number: 2014950448. Springer International Publishing Switzerland, 2015. - 821 pages.

6.Paul Vigna, Michael Casey. The Age of Cryptocurrency: How Bitcoin and the Blockchain Are Challenging the Global Economic Order. 2015, 384 p.

7.Melanie Swan. Blockchain: Blueprint for a New Economy, 2015, 152 pages.

8.Roger Wattenhofer. The Science of the Blockchain. 2016, 124 pages.

9. Phil Champagne. The Book of Satoshi: “The Collected Writings of Bitcoin Creator Satoshi Nakamoto”; 396 p. 2014.

10.Jeremy Clark. Bitcoin, blockchain, cryptocurrency, cryptology (A detailed and technical study of Bitcoin, blockchain, cryptocurrency, and cryptology); 499 strp. 2016 .